

BİR BÜYÜK GÖLGE OYUNU VE KUKLA USTASI TACETTİN DİKER

Nail Tan*

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Yaşayan İnsan Hazinesi, ünlü gölge oyunu ve kukla ustası Tacettin Diker, 31 Mart 2014 sabahı İstanbul'da Özel Göztepe Hastanesinde hayata veda etti. Uzun zamandan beri prostat kanserinden muzdaripti. Cenazesi, 1 Nisan 2014 Salı günü İstanbul Şakirin Camisi'nde kılınan öğle ve cenaze namazlarının ardından Edirnekapı Şehitliği'ndeki aile kabristanında, 15 Temmuz 2013 tarihinde kaybet-

tiği eşi Nezahat Hanım'ın mezarının yanında toprağa verildi.

Diker, 31 Mayıs 1923 tarihinde İstanbul'da doğdu. İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdi (1941). 20 yıl TC Ziraat Bankasında memurluk yaptıktan sonra kendi isteğiyle emekliye ayrıldı (1974).

Karagöz ve kukla sanatlarıyla 1940'lı yıllarda İstanbul Halkevi'nde tanıştı. İlk kez 1948 yılında Beylerbeyi'nde bir bahçede Karagöz gösterisi yaptı. 1960'lı yıllarda

Karagözcü Camcı İrfan Açıkgöz (Karagözcü Nevzat Açıkgöz'ün babası)'den gölge oyununun inceliklerini öğrendi. Karagözcü Ragıp Tuğtekin ve İrfan Açıkgöz'den öğrendikleriyle tasvir yapımına da başladı. El kuklası oynatmayı kavradı. 1972 yılında Millî Folklor Enstitüsü'nce İstanbul Atatürk Kültür Merkezi'nde Nureddin Sevin yönetiminde

* HAGEM, Emekli Genel Müdürü.

düzenlenen Karagöz Oynatma Kursu'na katılarak tekniğini geliştirdi ve Karagöz-cü belgesi aldı. 1974 yılında İstanbul'da Kültür Bakanlığı MİFAD tarafından düzenlenen Karagöz Tasviri Yapım ve Oynatma Kursu'nda Orhan Kurt'la birlikte öğretmenlik yapacak kadar ustalaştı. Nitekim, iki yıl sonra 1976 yılında Akbank Karagöz-Kukla Tiyatrosu'nun başına getirildi. Bu görevini kırk yıla yakın, ölünceye kadar sürdürdü. Akbank Genel Müdürlüğü 2 Nisan 2014 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan ölüm ilanında şu satırlarla meslektaşlarına başsağlığı diledi: "Akbank Karagöz ve Kukla Tiyatrosu'nu 40 yıl yöneten usta sanatçı Tacettin Diker'i kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyiz. Ailesine, tiyatro camiasına ve tüm sevenlerine başsağlığı dileriz."

Ayrıca, 1997 yılında açılan Çocuk Vakfı Karagöz Okulu'nun sanat yönetmenliğini yaptı.

Diker, kadrolu olarak çalıştığı Akbank Karagöz ve Kukla Tiyatrosu'nun dışında mahallî ve uluslararası festivallere, Kültür

ve Turizm Bakanlığı'nın UNIMA işbirliğiyle düzenlediği uluslararası ve ulusal geleneksel tiyatro festivallerinin hemen tamamına katıldı. Uluslararası Folklor / Türk Kültürü kongrelerinde konuklara temsiller verdi.

Dışişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Karagöz ve kukla sanatlarımızı tanıtmak üzere 1975 yılından itibaren Almanya, Hollanda, İngiltere, İtalya, Fransa, Avusturya, Tunus ve KKTC'ye gönderildi.

Başta TRT olmak üzere birçok TV kanalı tarafından temsilleri filme alındı, hakkında belgesel yapıldı. Yurtdışı TV kanalları için oyunları kaydedildi. UNIMA Türkiye Millî Komisyonu repertuarını kamerayla belgeledi. Tasvirleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Folklor Arşivi'ne konulmak üzere satın alındı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, üniversite ve belediyelerin birçok gölge oyunu kurusunda öğretmenlik yapıp yeni sanatçılar yetişmesi için çaba gösterdi.

Tacettin Diker, geleneksel Karagöz repertuarı (Kar-i kadim gelenek) yanında, yeni oyunlar (Nev-i icat) yazmış ve sahneye koymuştur. Yazdığı ve sahneye koyduğu oyunların adları sırasıyla şöyle: Mani Muhaveresi, Mehter Takımı, Palyaçolar, Rüya, Sandal, Saz Takımı, Sünnet Oyunu, Ters Evlenme (Görücüler), Ters Evlenme (Final), Balet, Caz Topluluğu, Çengi, Futbol, Hacivat Balık Tutuyor, Hacivat'ın Karagöz'ü Aşağıya Çağırması, Karagöz TV, Karagöz'ün Balık Tutması, Macar Dansı.

Aldığı ödüller içinde en önemlileri şunlardır:

• İstanbul Erkek Lisesi 90. Yıl Şildi (1974).

• Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Türk Kültürüne Hizmet Ödülü (1985).

• Folklor Araştırmaları Kurumu İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü (1987).

• Türk Edebiyatı Vakfı Türk Folkloruna Hizmet Ödülü (1988).

• Çocuk Vakfı Sanat Hizmet Ödülü (1991).

• Çanakkale Troya Festivali Başarı Ödülü (1994).

• Ankara BB I. Temaşa Sanatları Festivali Hizmet Ödülü (1994)

• Uluslararası 3. Bursa Festivali Hizmet Ödülü (1995).

• UNIMA Türkiye Millî Merkezi Ödülü (1996).

• Akbank Çocuk Tiyatrosuna 25 Yıl Hizmet Ödülü (1999)

• 3. Uluslararası İstanbul Kukla Festivali Onur Ödülü (1999).

• UNESCO SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi unvanı (2008).

Tacettin Diker'in aldığı ödül ve unvanlar içinde 2008 Yaşayan İnsan Hazi-

nesi en önemlisidir. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) çerçevesinde gündeme getirdiği SOKÜM Yaşayan İnsan Hazinesi Envanteri her ülke tarafından ayrı ayrı tutulmaktadır. Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü bünyesindeki yedi uzmandan oluşan kurul Türkiye'nin yaşayan insan hazinelerini belirlemektedir. Tacettin Diker, bu unvanın verildiği ilk yıl 2008'de; meslektaşları Orhan Kurt ve Metin Özlen'le birlikte bu unvana layık görülen ilk sanatçılardandır.

Nezahat Hanım'la evliliğinden kızı Gülderen Diker bulunmaktadır. Gülderen Hanım da TC Ziraat Bankası'ndan emeklidir.

Tacettin Diker, gölge oyunu ve kukla temsillerinde yeni tipler kullanmış, günümüz olaylarını perdeye taşıyarak daima canlı bir seyirci topluluğuna hitap etmeyi bilmiştir. Eski, geleneksel gölge oyunlarını da aynı başarıyla seyirciye ulaştırabiliyordu. Bu yönüyle, gölge oyunumuza yenilik getiren bir sanatçı olarak da halk kültürümüzde saygın bir yer edinmiştir.

Kızı Gülderen Hanım'ın verdiği bilgiye göre; rahatsızlığı sebebiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı Özel Tiyatrolara Yardım Yönetmeliği çerçevesinde aldığı ödeneğin gereğini yerine getirememiş, taşrada temsiller verememiş, bunun üzerine verilen yardım faiziyle birlikte 8 Nisan 2014 tarihine kadar geri istenmiştir. Sağlık mazaretinin dikkate alınmaması Gülderen Diker'i çok üzmüştür. UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi Yönergesine göre bu unvanı alan kişilere maaş dahi ödenmesi mümkündür.

Mekânı cennet olsun!

DUYURU

Sedat Veyis Örnek Özel Sayısı

Folklor/Edebiyat Dergisi olarak, 81. sayımızı halkbilim alanına etnoloji perspektifinden bakışıyla ayrıcalıklı bir yer kazandıran Sedat Veyis Örnek özel sayısı olarak çıkartacağız. Türkiye’de ilk halkbilim programını 1980 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde kuran Prof.Dr. Sedat Veyis Örnek 1927 yılında Sivas’ta doğmuştur. Sivas Lisesi’nden 1948 yılında mezun olduktan sonra, verilen bir burs imkânından faydalanarak Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne kaydolun Sedat Veyis Örnek 1953 yılındaki mezuniyetinin ardından 1955 yılına kadar gönüllü olarak Kore Savaşı’na katılmış; ardından Tübingen’de (Almanya) bulunan EberhardKarls Üniversitesi’nde dinler tarihi ve etnoloji alanında doktorasını “Diereliğiöen, Kulturellen und Sozialen Reformen in der neuen Türkei (von 1920 bis 1938) verglichen mit der Modernisierung Japans” (“1920’den 1938’e kadar yeni Türkiye’de yapılmış olan dini, kültürel, sosyal reformlar ve Japon Modernleşmesiyle karşılaştırılması”) başlıklı çalışmasıyla 1960 yılında tamamlamıştır. 1961 yılında doktor asistan olarak girdiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü’nde 1980 yılında vefat edene kadar aralıksız çalışmıştır. *Anadolu Folklorunda Ölüm* (1971), *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki* (1966), *Etnoloji Sözlüğü* (1971), *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane* (1971), *Budunbilim Terimleri Sözlüğü* (1973) *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk* (1979), *Türk Halkbilimi* (1977) kitaplarının yanı sıra çok sayıda makalesi ve AÜ DTCF’de uzun yıllar verdiği halkbilim derslerinin sonucunda DTCF’de bir disiplin olarak yapılandığı halkbilimin 1980 yılında vefatından kısa bir süre önce bir kürsü olarak kurulmasını sağlamıştır. *Folklor/Edebiyat Dergisi*’nin Sedat Veyis Örnek’e ayrılan bu özel sayısı, Sedat Veyis Örnek’in gerek bilimsel gerekse sanatsal çalışmalarıyla çok yönlü akademik kişiliğine koşut olarak her alandan gelecek değerlendirme/inceleme yazılarına açıktır. Bu özel sayımıza katkıda bulunmak isteyenlerin folkloredebiyat@gmail.com adresine 10 Ağustos 2014 tarihine kadar 200-250 kelime arası özet metin göndermeleri gerekmektedir. Kabul edilen çalışmalara dair en geç 15 Eylül’de geribildirimi yapılması ve 10 Ekim 2014 tarihine kadar da tam metin olarak teslim edilmesi planlanmaktadır.

Folklor/Edebiyat Dergisi 82.sayı

**“Türkiye’de Yeni Medya Çalışmaları”
Özel Tema Çağrısı**

Folklor/Edebiyat Dergisi’nin Nisan 2015’de yayınlanacak olan 82.sayısının özel teması “Türkiye’de Yeni Medya Çalışmaları” olarak belirlenmiştir.

1990’lı yılların ortalarında yeni enformasyon teknolojileri, bilgisayar dolayımı ile iletişim teknolojileri veya dijital medya olarak adlandırılan siber uzam dolayımı ile iletişim ortamları, 2000’li yıllarda “yeni medya” sıfat tamlaması içinde başta İnternet’i, web 2.0 uygulamaları olan sosyal medya ortamlarını, cep telefonlarını, dijital oyunlar ile oyun ortamlarını ve diğer ağ tabanlı/dolayımı ile iletişim ortamlarını ifade etmektedir. Hiç kuşkusuz, “yeni medya” tamlamasının kendisi “yeni” değildir. İletişim tarihine, özellikle kitle iletişim araçlarının toplumsal yayılmasına bakıldığında her aracın, bir önceki araçtan yeniliğinin, aşkınlığının vurgulandığını görülecektir. Her yeni iletişim teknolojisi bir önceki teknolojinin içine yerleştiği zeminden ve kültürel pratiklerden-alışkanlıklardan yararlanırken, yeni bir takım üretim ve kullanım pratikleri de geliştirmektedir.

Bugün “yeni medya ortamlarını” “yeni” sıfatı ile kullanmamızın nedeni, bu ortamların geleneksel medya metinlerindeki üretim ve tüketim sürecindeki kurumsallaşmayı, profesyonelleşmeyi, izler-kitlenin pasifliğin ve tüketiciliğini ortadan kaldıran bazı bileşenlere sahip olmasıdır. “Yeni medya ortamlarını” yeni kılan bu bileşenler, etkileşimsellikten, kullanıcı türevli içerik üretimine, hipermetinsellikten, orada bulunma hissine ve ağ tabanlı yayılıma değin uzanmaktadır. Yeni medyanın bileşenlerinin bir yandan bireyin siyasal katılımını desteklemesi, içerik üretmesine olanak sağlaması, öte yandan da gündelik yaşamda üretilen ayrımcılık ve nefret söylemini siber uzamda da üretmeye ve yaymaya, kişisel verilerin güvenliğini daha korunaksız kılmaya, hem ticari hem de istihbarat amaçlı artan dijital gözetime, tröllüğe zemin hazırladığı da bu noktada belirtilmeli. Yeni medyanın bileşenlerinin arayüzeyde kendi metnini üreterek dolaşıma sokan ve diğer kullanıcılarla etkileşime giren birey üzerindeki çeşitli etkileri düşünüldüğünde, bu değişen üretim ve tüketim pratiklerinin ekonomilere, siyasete, toplumlara olası yansısı sosyal bilimcilere oldukça heyecan verici “yenilikler” gibi görünmektedir. Aslında yeni medya ortamlarının ekonomi politiğine, kamusal ve özel alan arasındaki ilişkiye yönelik üretilen sorular daha önce de yazılı basın, radyo, sinema, televizyon için üretilmişti. Ancak, yeni medya ortamlarının yukarıda kısaca sıralanan bileşenleri araştırmacıları geleneksel medya metinleri üzerine yaptıkları araştırma tasarımlarını ve yöntemlerini gözden geçirmeye ve “Yeni Medya Çalışmaları” adı altında araştırma yöntem ve tekniklerini, araştırma etiği üzerine yeniden tartışmaya yönlendirmiştir.

Türkiye’de de yeni medya ortamları gündelik yaşamımıza daha derinden nüfuz etmekte, genç kuşaklar diğer bir deyişle “dijital yerliler” sosyal medya uygulamalarını, cep telefonlarını, dijital oyunları gündelik yaşam rutinlerinin doğal bir parçası olarak kullanmaktadır. Bu kullanım pratikleri gerek siyasal aktörlerin söylemlerinde gerekse geleneksel medya metinlerinde yeni medyanın toplumsal yaşama ve kültüre olumsuz etkileri şeklinde bir panik diliyle gündeme getirilmektedir. Türkiye’de gerek Gezi Olayları sırasında #direngezi başta olmak üzere sosyal medya ortamlarının eylemciler tarafından örgütlenme, alternatif haber mecrası ve delil paylaşma ve yayma aracı olarak kullanılması gerek 17 Aralık Yolsuzluk Operasyonu ardından sosyal medya hesaplarında gerçekleşen AKP hükümeti ve Cemaat çatışmasına müteakip “sosyal medyanın baş belası” olarak nitelendirilip, 5651 sayılı yasada yapılan değişikliğin ardından önce Twitter’in ardından YouTube’un 2014 Mart’ın da kapatılması siyasi olaylarını bu panik oluşturma ve günah keçileştirme politikası bağlamında değerlendirmek gerekli.

Yeni medyanın siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik ve psikolojik yansuları konusu sosyal ve beşeri bilimlerin gündemini de etkilemiş, disiplinlerarası bir işbirliği zemini yaratarak, yeni medya ortamları Türkiye’de de araştırılmaya başlanmıştır. “Türkiye’de Yeni Medya Çalışmaları” konulu Folklor/Edebiyat Dergisi’nin bu özel sayısında, özellikle Türkiye’de yeni medya ortamlarını inceleyen; kamusal alandan özel alana, siyasal hareketlerden bireyselliğe, kolektif aklın üretiminden tekil kimliklerin inşasına değin farklı hususlarda, yeni medya ortamlarını üretim-metin ve kullanım düzleminde analiz eden, kuramsal-kavramsal tutarlılığa sahip saha çalışmaları davet edilmektedir. Dergiye davet edilen bu çalışmalarının, yeni medyanın üretim ve tüketim pratiklerinin siyasete, kültüre, topluma ve ekonomiye olası etkilerini, kamusal ve özel alanın tecrübe edilmesini irdeleyerek, yeni araştırma yöntem ve teknikleri uygulamasını ortaya koyacağını, araştırma etiği, araştırmacının öz-düşünümelliği ile bilginin konumlandırılması sorununu gündeme getirerek, akademik bilgi üretimi hususunda yeni ufuklar açacağını düşünüyoruz.

Ayrıntılı bilgi ve makale gönderimi için aşağıdaki adreslere yazabilirsiniz:

binark@hacettepe.edu.tr

folkloredebiyat@gmail.com